

Minjastofnun
Íslands

The Cultural
Heritage Agency
of Iceland

Umhverfis- og Auðlindaráðuneytið
Skuggasundi 1
150 Reykjavík

31. október 2019
MÍ201812-0094/ 6.00 / I.S.K.

Rannsóknar- og
miðlunarsvið

Suðurgata 39
101 Reykjavík

(354) 570 13 00

www.minjastofnun.is

Kennitala: 440113-0280

Stofnun þjóðgarðs á miðhálandi Íslands:

Tillögur að áherslum í lagafrumvarpi um þjóðgarð og umfjöllun um fjármögnun þjóðgarðs

**Inga Sóley
Kristjónudóttir**

ingasoley@minjastofnun.is

Minjastofnun hefur nú til umsagnar tillögur að áherslum í lagafrumvarpi um þjóðgarð og umfjöllun um fjármögnun þjóðgarðs sem kynntar voru í samráðsgátt Stjórnarráðsins dagsett 11. október 2019. Minjastofnun vekur athygli á að stofnunin á ekki fulltrúa í þverpólitískri nefnd um stofnun þjóðgarðs á miðhálandinu og hefur ekki haft neina aðkomu að gerð þessara tillagna þrátt fyrir að á svæðinu séu fjölbreyttar fornleifar .

(a)Áherslur þverpólitískrar nefndar sem fram munu koma í lagafrumvarpi um þjóðgarð á miðhálandinu

Í áherslum þverpólitískrar nefndar sem fram munu koma í lagafrumvarpi um þjóðgarð á miðhálandinu er lagt til að sett verði sérlög um miðhálandisþjóðgarð sem felld verði að lagaumhverfi um friðlýst svæði en nái eingöngu til miðhálandisþjóðgarðs. Minjastofnun Íslands telur það mikilvægt að vandað sé til verka og hin nýju lög verði ekki til þess að flækja umhverfi minjavörslunnar og skapa óvissu um valdsvið og hlutverk stofnana. Það er því miður reynsla stofnunarinnar vegna ýmissa lagabreytinga undanfarinna ára sem snerta stofnanir Umhverfis- og auðlindaráðuneytis og náttúruvernd. Hér er að um að ræða lög um þjóðgarð sem mun ná yfir um 40% landsins en þar má finna mikinn fjölda menningarminja af fjölbreyttum toga. Fjallað er um friðlýst náttúrusvæði í lögum um náttúruvernd nr. 60/2013. Minjastofnun Íslands vekur athygli á að um friðlýstar og friðaðar menningarminjar og menningarlandslag er fjallað í lögum um menningarminjar nr. 80/2012. Stjórnsýsla þeirra er í höndum Minjastofnunar Íslands og heyrir málaflókkurinn undir Mennta- og menningarmálaráðuneyti. Mikilvægt er að vel sé staðið að gerð lagafrumvarpsins og að það verði í samræmi við stefnu stjórnvalda í báðum málaflókkum og að öll aðkoma þjóðgarðsins að minjavernd sé unninn í náinni samvinnu við lögbundin yfirvöld minjaverndar í landinu.

1. Stofnun Miðhálandisþjóðgarðs

Í fyrsta kafla tillögu nefndar eru talin upp helstu markmið sem leggja eigi til grundvallar við útfærslu texta lagafrumvarps um miðhálandisþjóðgarð. Meðal helstu markmiða sem talin eru upp eru varðveisla og kynning menningarminja og menningar og sögu þjóðgarðsins. Ennfremur er talað um að auðvelda eigi almenningi aðgengi að þjóðgarðinum eftir því sem unnt er án þess að náttúra hans spillist og að stuðla eigi að því að almenningur geti stundað heilnæma útivist innan þjóðgarðsins í sátt við náttúru. Hér má greina skort á heildstæðri hugsun þar sem ekki er minnst á menningarminjar en ekki er síst mikilvægt að aðgengi og útivist fari fram í sátt við menningarminjar í þjóðgarði þar sem vernd sögu og menningarminja er talið upp meðal helstu markmiða þjóðgarðsins. Skýrt þarf að koma fram að um menningarminjar gildi lög um menningarminjar nr. 80/2012 og að fara skuli að þeim.

2. Stjórn og umdæmisráð

Byggja á stjórnskipulag þjóðgarðsins á dreifðri stjórnun þar sem svæðisráð marka stefnu og fari með umsjón hvers rekstrarsvæðis, þ.m.t. meginákvæðanir um landnýtingu í stjórnar- og verndaráætlun. Stjórn verði yfir þjóðgarðinum sem fari með stefnumörkun í málefnum þjóðgarðsins í heild. Í svæðisráðum og stjórn skuli sitja fulltrúar sveitarfélaga, bænda/nytjaréttahafa, útivistar-, umhverfisverndar- og ferðamálasamtaka. Minjastofnun telur að fara þurfi varlega í að fyrst og fremst séu settir sveitarstjórnarmenn og fulltrúar hagsmunasamtaka á sviði náttúruverndar og ferðamála í ráð og stjórn. Með þessu er hætta á að verið sé að færa ákvörðunarvaldið frá fagaðilum yfir í svæðis- og jafnvel hagsmunapólitík. Miðhálandisþjóðgarður mun ná yfir allt að 40% Íslands. Ljóst er að gríðarlegur fjöldi menningarminja er að finna innan fyrirhugaðra marka hans. Minjastofnun hefur starfsstöðvar um allt land þar sem starfa minjaverðir sem eru sérfræðingar í menningarminjamálum síns svæðis. Ættu þeir að hafa aðkomu að svæðis- og umdæmisráðum. Þá ætti forstöðumaður Minjastofnunar að sitja í stjórn þjóðgarðs.

3. Starfsemi í þjóðgarðinum, landnýting og þjónusta

Mikilvægt er að starfsemi, landnýting og þjónusta og ákvarðanir um þá þætti fari að lögum um menningarminjar nr. 80/2012.

4. Önnur atriði

Nefndin leggur sérstaka áherslu á nokkur atriði sem hugsanlega þurfi að útfæra með öðrum hætti en inni í lagatexta. Hér er um að ræða tekjur sveitarfélaga á þjóðlendum og samstarfssamninga Miðhálandisþjóðgarðs við félög, sjálfboðaliða og annarra aðila sem starfa innan þjóðgarðsmarka um þjónustu fyrir þjóðgarðinn. Skýrt þarf að koma fram í texta að slíka samninga þarf að vinna í samráði við Minjastofnun Íslands og huga að hvernig slíkir samningar snerta menningarminjar áður en þeir eru gerðir.

(b) Umfjöllun um fjármögnun fyrir stofnun þjóðgarðs

Hér kemur fram að tvær stofnanir umhverfis- og auðlindaráðuneytisins, Vatnajökulsþjóðgarður og Umhverfisstofnun fari nú með málefni friðlýstra svæða á miðhálandinu. Vissulega er það rétt að þessar stofnanir fari með málefni friðlýstra náttúrusvæða. Með málefni friðlýstra og friðaðra menningarminja fer hins vegar Minjastofnun Íslands en hún heyrir undir mennta- og menningarmálaráðuneytið.

Í umfjöllun nefndar kemur fram að á síðustu árum hefur auknu fé verið varið í vernd náttúru og menningarminja á Íslandi og nýtt til aukinnar landvörslu og vinnu við friðlýsingar og innviðaupbyggingar til verndar náttúru landsins og menningarminjum þar sem álag hefur aukist samhliða auknum ferðamannastraumi. Í samráðsvinnu nefndarinnar hefur komið fram sjónarmið um að þjóðgarðar og önnur friðlýst svæði á Íslandi séu vanfjármögnuð og telur nefndin liggja fyrir að þörf sé á umtalsverðri aukningu fjármagns umfram það sem nú er varið til starfsemi tengdri náttúruvernd á miðhálandinu þar sem um stærra svæði er að ræða. Minjastofnun bendir á að menningarminjavernd á Íslandi sé verulega vanfjármögnuð og fjármagni sem veitt er til menningarminja er engan veginn í samræmi við það sem stofnanir náttúruverndar fá frá ríkinu. Er því mikil þörf á auknar fjárveitingar í þann málaflokk eigi að vera hægt að uppfylla markmið þjóðgarðsins um verndun menningarminja. Þess má geta að ekki hefur verið veitt auknu fé til friðlýsinga á menningarminjum.

Niðurlag

Minjastofnun ber ábyrgð á menningarminjavörslu í landinu í umboði mennta- og menningarmálaráðherra og hefur forræði á öllum ákvörðunumvarðandi menningarminjar. Minjastofnun Íslands lítur svo á að stofnun þjóðgarðs á miðhálandinu geti orðið til heilla fyrir framkvæmd menningarminjavörslu í landinu. Standa þarf vel að gerð lagafrumvarps um miðhálandisþjóðgarð og gæta þess að það verði í samræmi við stefnu stjórnvalda í bæði náttúru- og menningarminjavernd. Lagafrumvarpið þarf að falla að lögum um menningarminjar nr. 80/2012. Mikilvægt er að öll aðkoma þjóðgarðsins að menningarminjavernd sé unnin í náinni samvinnu við lögbundin yfirvöld menningarminjaverndar í landinu.

Virðingarfyllst,
f.h. Minjastofnunnar Íslands

Inga Sóley Kristjónudóttir
Verkefnastjóri